

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
İQTİSADI İSLAHATLARIN TƏHLİLİ VƏ KOMMUNİKASIYA MƏRKƏZİ

Vaksinasiya iqtisadi artıma təsir edəcək

İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzinin
baş analitiki Günay Quliyevanın şərh

Dünya Bankı Covid-19 peyvəndinin geniş tətbiq olunacağı şərtlərdə 2021-ci ildə dünyada iqtisadi artımın 4 faiz olacağını proqnozlaşdırır. Qurum yanvar ayında açıqladığı “Qlobal İqtisadi Perspektivlər” hesabatında bu artımın yalnız ölkələrin pandemiyanı ram etdiyi və sərmayələri artıran iqtisadi islahatlar aparacağı təqdirdə mümkünlüyünü bildirir.

Ən yaxın tarix üçün siyasi-iqtisadi prioritetlər Covid-19 pandemiyanın yayılmasına nəzarət etmək və peyvəndləşmənin sürətli və geniş yayılmasını təmin etməkdən ibarətdir. İqtisadi bərpanı dəstəkləmək üçün səlahiyyətli hakimiyyət orqanları dövlət borcundan daha az asılı olan davamlı inkişafa yönələn yenidən investisiyalaşmanı asanlaşdırmalıdır.

Bütün proqnozların risk göstəriciləri olduğu kimi, dünya iqtisadi artımı üçün ən böyük risk infeksiyanın yayılmasının davam etməsi və peyvəndləşmənin yubanması şərtində 2021-ci ildə qlobal iqtisadi genişlənmə 1,6 faiz həddində qala bilər. Ən müsbət ssenaridə - pandemiya üzərində müvəffəqiyyətli nəzarət və daha sürətli vaksinasiya prosesi ilə iqtisadi artım 5 faizi üstələyə bilər.

Pandemiya dövründə sürətlə azalmış iqtisadi artımın bərpasının əsas mənbəyi vaksinasiya ilə paralel artan qlobal və regional konseptdə iqtisadi inam, istehlak və ticarət olacaq.

Beləliklə, müxtəlif beynəlxalq qurumların və beyin mərkəzlərinin 2021-ci il üçün makroiqtisadi ssenarilərində iqtisadi bərpanı təmin edən əsas faktor vaksinasiya prosesi

müəyyənleşib. İqtisadi bərpaya ən böyük risk isə pandemiyanın daha çox yayılması və gecikdirilən vaksinasıya prosesindən yaranan iqtisadi zəiflik və zəif bank sistemlərinin yarada biləcəyi maliyyə böhranı təhlükəsidir.

Lakin vaxsinleşmə prosesi özü müəyyən baryerlərə-məhdudıyyələrə malikdir. Bu baryerlər təklif və tələb mənşəli ola bilər. Tələb mənşəli baryerlərə ölkələr arasındakı peyvəndləri qəbul etməklə baęlı fikir ayrılıqları səbəb ola bilər.

Dıęer tərəfdən, vaxsinə olan tələb əhalinin peyvənd olunma istəyindən asılı olaraq müəyyən edilir. Azərbaycanda da vaksinasıya prosesinin bir çox inkişaf etmiş ölkələrdə olduęu kimi könüllülük prinsipi əsasında həyata keçirilməsini nəzərə alsaq, bu tələbin dəqiq müəyyənleşdirilməsi çox çətindir. Bu gün davranış iqtisadiyyatının da əsas tədqiqat məsələlərindən biri insanların qərar vermə prosesinə təsir edən faktorları araşdırmaqdır. Məsələn, vaksinasıya prosesində insanların qərarları dayanıqlı olmamaqla bərabər, dünyada baş verən proseslərə həssas olmaqla bərabər, əhalinin hakimiyyətə, səhiyyə sisteminə və pandemiya ilə mübarizə metodlarına inamla əlaqəli ola bilər.

“GALLUP International” təşkilatının Azərbaycanda apardığı soręunun nəticələrinə əsasən vətəndaşların 86 faizi dövlətin bu sahədəki fəaliyyətini yüksək qiymətləndirir və bu göstəriciyə görə Azərbaycan dünyada 4-cü yerdədir. Bu onu deməyə əsas verir ki Azərbaycan bir çox ölkələr üçün dövlət-vətəndaş birliyinin nəticəsində formalaşan sürətli və effektiv vaksinasıya modeli rolunu oynaya bilər. Dıęer tərəfdən vaksinasıya yolunda təklif mənşəli baryerlərə vaxsinlərin tədarükü və paylanmasında olan məhdudıyyələr, dərman şirkətlərinin maksimum istehsal potensialı, preparatların saxlanması və logistikası ilə baęlı yaranan problemlər aiddir.

Bütün bu qlobal proqnozların verildiyi dövrdə dünya iqtisadiyyatı pandemiya qədər qorxulu bir vəziyyətlə üzləşib. Qlobal müzakirələrə vaksinasıya milliləşdirilməsi və vaxsin müharibəsi kimi yeni anlayışlar daxil olub.

Hazırda Covid-19 əleyhinə vaxsin istehsalı ilə məşęul olan əsas 5 istehsalçı Pfizer/BioNTech (ABŞ-Almaniya), Moderna (ABŞ), AstraZeneca/Oxford (Böyük Britaniya), CoronaVac-Sinovac (Çin), Sputnik V (Rusiya) müəssisə var. Lakin bu 5 istehsalçının ümumi vaxsin tədarük gücü hal-hazırda vaxsinə ehtiyacı olan bütün dünya əhalisini təmin edə bilməz.

Bunların arasında ən böyük istehsalçılardan olan Sinovac şirkəti Çində 18 ən böyük dərman istehsalçı şirkətlərinin gücünü birləşdirməklə 2021-ci ilin sonuna istehsalını yalnız 2 milyard dozaya çatdırmağı planlaşdırır. Hər bir insana bu vaksinin 2 doz vurulduğunu nəzərə alsaq bu cəmi 1 milyard insanın vaxsinləşməsinə təmin edə bilər. Həmçinin nəzərə alsaq bu yalnız dərman şirkətinin proqnozudur və reallaşmaya bilər. Beynəlxalq Valyuta Fondunun da Covid-19 peyvəndlərinin paylanmasından asılı olaraq iqtisadiyyatın bərpaya qeyri-bərabər olacağını xəbərdarlıq edib. Bununla bağlı hazırda vaxsin alınması uğrunda böyük mübarizə gedir. Maraqlı məsələlərdən biri də bu mübarizənin əsasən zəngin ölkələr arasında getməsidir. Məsələn, İngiltərə ilə Avropa İttifaqı arasındakı mübahisələr, 4 il davam edən və bir neçə həftə əvvəl yekunlaşan Brexiddən sonra vaksinin alınması məsələsində daha da kəskinləşib. Belə ki, əsas vaxsin istehsalçıları Pfizer-BioNTech və AstraZenecanın tədarüklə bağlı gecikmələr olacağını elan etməsi bu münasibətlərə daha da mənfi təsir göstərib. Hər iki şirkətin əsas alıcıları olan Böyük Britaniya vətəndaşlarının 13 faizi, Avropa İttifaqı vətəndaşları isə cəmi 2 faizinin artıq peyvənd olunması ölkələr arası vaxsin paylanmasında böyük fərqi olduğunu əsas göstəricisidir. Böyük Britaniya əhalinin 75 faizini iyul ayına qədər, Avropa İttifaqı isə oktyabr ayına qədər təmin edəcəyini proqnozlaşdırır.

Ötən il dünya ölkələrini ən çox Covid-19 pandemiyası ilə necə mübarizə aparaq sualı maraqlandırırırsa, 2021-ci ilin ən böyük dilemması “vaxsinləşmədə ölkə ya planet” seçimidir. Beynəlxalq təşkilatların proqnozlarına görə dünya iqtisadiyyatı Covid-19 pandemiyasını tamamilə nəzarət altına almadığı müddətcə pandemiyanın təsirləri hər il 1,2 trilyon dollar olacaq.

Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı vaxsinləşmədə ədalətli paylanmanı təmin etmək üçün Gavi Vaxsin İttifaqı, Epidemik Hazırlıq İnnovasiyaları Koalisiyası (CEPI) birlikdə COVAKS təşəbbüsü formalaşdırıb. Azərbaycan da bu təşəbbüsün üzvüdür. Azərbaycan COVAKS təşəbbüsü çərçivəsində “Sinovac” şirkətinin 2 milyon doza “CoronaVac” vaksini alacaq. Qeyd edək ki, Bill və Melinda Gates Fondu tərəfindən az gəlirli ölkələrin peyvəndlə təmin edilməsinin dəyəri 25 milyard dollar olaraq qiymətləndirilib. Bu, məbləğ son aylarda COVAKS –a ianə edilən 2,4 milyard dollar və ÜST-nin “ACT-Accelerator” sxeminə əlavə olunmuş 5,8 milyard dollarla ziddiyyət təşkil edir.

Zəngin ölkələrin əsasən vaksinlə təmin olunması yeni, vaksinləşmənin milliləşdirilməsi dünya əhalisini böyük risk altına atır, peyvənd məsələlərində yalnız ölkələr arası əməkdaşlıq bəşəriyyəti bu bəladan xilas edə bilər. Və bugün vaksin uğrunda mübarizə aparan zəngin ölkələr üçün əsas prioritet öz ölkələrində bütün insanları vaksinləşdirmək yox bütün ölkələrdə bəzi insanları vaksinləşdirmək olmalıdır.

Yekun olaraq, bu gün vaksin uğrunda mübarizənin təsirlərini “Chatham House”-un global sağlamlıq proqramının direktoru Robert Yatesin “Dünyada elm qalib gəlir, həmrəylik isə iflas edir” fikri ilə ifadə etmək olar. Prezident İlham Əliyevin səsləndirdiyi kimi, dünya ölkələri öz eqoizmlərindən əl çəkmədikcə və vaksinasiya prosesində əməkdaşlıq etmədən global iqtisadiyyatı bərpa etmək mümkün olmayacaq. BVF-nin baş iqtisadçısı Gita Qopinatin yanaşmasına görə global iqtisadiyyatın bərpasında əsas rolu vaksinə tez çıxış, fiskal stimulların və akkomodativ monetar siyasətin davam etməsi oynayacaq. İlk vaksinasiya aparan ölkələrdən olan Azərbaycan bu il də fiskal genişlənməni və yumşaq monetar siyasəti davam etdirməklə milli iqtisadiyyatın bərpasında ən uyğun “resept”i tətbiq edir.

İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi
(AZ 1073, Yasamal rayonu, Q.Xəlilov 47)

Tel: (+994 12) 521 34 96, Mob: (+994 50) 295 86 88
zanura.talibova@ereforms.org , www.iqtisadiislahat.org